

THEEK GENT

75

M. VANHOUCK FI.
BOEKBINDER
Gasmeterlaan, 45, GENT

GENEES-EN HEELKUNDIGE
Med 2447
VERHANDELING

O V E R

HET BEEN EN SPEK-GEZWEL

*Byzonder dat, waardoor de rugwervelen wor-
den aangedaan, en eene verstyying der
onderste ledematen veroor-
zaakt word.*

D O O R

C O R N. I O H A N. V O S,

Med. Doct. in 's Hage.

T E U T R E C H T,
B Y B. W I L D E N J. A L T H E E R.

1 7 9 1.

June 14th

1864

My dear Mr. Lincoln
I have the honor to acknowledge
the receipt of your letter of the
11th inst. and in reply to inform
you that the same has been forwarded
to the proper authorities for their
consideration.

Very respectfully,
Your obedient servant,

A. L. S.

JOHN A. B. L.

U. S. A.

Med 2447
D E N

WEL-EDELEN EN HOOG-GELEER-
DEN HEERE

CORN. HENR. VELSE

STADS MEDICINÆ DOCTOR EN RAAD IN
DE VROEDSCHAP VAN SGRA-
VENHAGE,

HOOGLEERAAR IN DE ONTLEED-
HEEL- EN VROED-KUNDE,

MEDELID VAN HET PROVINCIAALUTRECHTSCH
GENOODSCHAP,

LID CONSULTANT VAN 'T BATAAVSCH
GENOODSCHAP TE ROTTERDAM.

LYF - MEDICUS ORDINAIR

V A N

ZYNE DOORLUCHTIGE HOOGHEID,

DEN HEERE PRINCE VAN ORANGE EN NAS-
SAU, ERFSTADHOUDER DER VER-
EENIGDE NEDERLANDEN
&c. &c. &c.

ZY DIT STUKJE MET NEEDRIGEN EERBIED EN DE
OPRECHTSTE GEVOELENS VAN WARE HOOG-
ACHTING EN DANBAARHEID OPGEDRAGEN

D O O R

ZYN WEL-ED. EN HOOG-GEL.
OOTMOEDIGEN EN ZEER GE-
HOORZAMEN DIENAAR

CORN. JOHAN. VOS.

Med 2111

GENEES- EN HEELKUNDIGE
VERHANDELING

O V E R

HET BEEN EN SPEK-GEZWEL

Byzonder dat, waardoor de rugwervelen worden aangedaan, en eene verstyving der onderste ledematen veroorzaakt word.

Dat de Ontleedkunde, in 't onderzoeken van 't konstig zamenstel des Menschens Ligchaam werkzaam, den zoms duisteren en moeilijken weg der heilzame Geneeskunst verlicht en gemakkelijk maakt, zal niemand ligtelyk ontkennen: Iedere ziekte is eene afwyking van den gezonden staat; in iedere kwaal des lighaams is altyd eenig deel lydende en tot het oeffenen van deszelfs gewone verrichtingen onbekwaam: Om nu den aart deezer ongesteldheid of ziekte recht te bevatten, moet men niet alleen den gezonden staat en werking des lighaams in 't gemeen, maar ook van ieder deel

in 't byzonder kennen en steeds voor oogen houden, om hieruit afteleiden, welk deel aangedaan, wat werking in hetzelfde beleedigd zy: Daarnu dit door de ontleedkunde kan gekend en nagespeurd worden, blykt het klaar, hoe nuttig deeze konst voor den Genees- en Heelkundigen zy; te meer, daar hy door derzelver behulp veele, zoms verborgene, ziekten en gebreeken ontdekt en leert kennen tot nut en redding van ellendige lyders. — Tot flaving van dit gezegde zal het genoeg zyn het voortreffelyk werk van den Grooten MORGAGNE *de sed. & caus. morbor. per anat. indagatis* genoemd te hebben; en het merkwaardig been-gebrek, 't welk ik my voorgesteld had den lezer mede te deelen, bewyst dit nader.

Om in de beschryving van hetzelfde; [dat ik meen een Been en Spekgezwel te zyn] wel te flagen, had ik my voorgesteld

1. Eene Physiologifche en Pathologifche beschryving der beenderen te geeven.

2. Het Been en Spekgezwel zelve te beschryven.

3. Het zelve door een merkwaardig voorbeeld toetelichten.

E E R.

EERSTE AFDEELING.

*Physiologische en Pathologische Beschryving
der Beenderen.*

§. I.

Hippocrates en Galenus hebben ons in hunne onschatbare werken gewigtige aanmerkingen over de beenderen en derzelver aart nagelaten: aan de naderé kennis van den oorsprong en 't maakzel der beenderen hebben latere schryveren onvermoelt gearbeid, gelyk dit uit de werken van *Malpighius*, *Leeuwenbock*, *Kerkring*, *Gagliard*, *Havers*, *du Hamel* en den Grooten *ALBINUS* overvloedig blykt: evenwel verschillen de onderscheidene denkbeelden zo veel van elkander, dat het moeiljk is te onderkennen, wie hunner 't naast aan de waarheid komt; ieder van hun geeft zyne be- wyzen op; en gelooftr grond voor zyn gevoelen te hebben; geene handelt alléén over de *beestvoor- ding*, *osteogenefis*, zonder van 't konstig zamenstel des volmaakten beens eenig gewag te maken; dee- ze beschryft maar alléén het maakzel der beende- ren: — om van alle moeiljkheden, waar- aan de onderscheidene gevoelens onderworpen zyn, niets te gewaagen, zal ik kortelyk den oor-
A 2
sprong

sprong en het maakzel der beenderen, volgens de aanneemlykste gronden, mynen Leezer openleggen.

In de tedere vrucht, wanneer dezelve in 't vliezig eytje zich als noch voor 't oog verbergd, zyn de beginzelen van alle de vaste deelen des lighaams, en gevolgelyk ook die der beenderen dadelyk aanwezig en hebben slegts noodig door het opgewekt levens beginzel ontwikkeld te worden: Deeze tedere beginzelen der beenderen, worden allengs meer ontvouwd; er doet zich voor 't oog, offchoon duister, iets slymaartigs op; 't welk eindelyk eenigzints verdikt word, een witachtige kleur aanneemt, en een geleiaartige natuur verkrygt, als 't ware een stremfel gelyk, maar zoo teder, dat het in water zeer gemakkeelyk ontbonden en opgelost kan worden, en door eene geringe warmte in dampen opgeheven verdwynt; — ALBINUS *de ossibus fetus* pag. 150.

Dit geleiaartige verkrygt met den tyd eene meerdere vastigheid en zamenhang, en met eene meer witte kleur word hetzelfde teeyens minder helder en minder doorschynend, en schetst het denkbeeld van een zacht kraakbeen: Dit nu word trapswyze, harder en witter, minder doorschynend, er doet zich in 't zelve een aanvang der beenwording op, die dus geschied:

Men

Men bespeurt, dat in het dus gevormde kraakbeen allengs eenige bloedvoerende vaatjes ontwikkelen en eene bleeke roode kleur aan het kraakbeen mededeelen, die, naarmate deeze vaatjes meer en meer verwyderd en in getal vermeerderd worden, steeds toeneemt: Deeze vaatjes voeren met zich het beenwordend sap, *succus osseus*, 't welk, vervuld met aardagtige deeltjes, door en met behulp der slagadertjes word afgescheiden en het beginzel van een eenvoudigen beenvezel vormt, door welker zamenvoeging de beenderen geboren worden: want deeze beenvezelen vermeerderen in getal, en vormen, vereenigd zynde, de zogenaamde beendraden, *filamenta ossæ*, welker onderscheidene bundeltjes, *fasciculi*, zonder bepaalde orde vereenigd, maar op onderscheidene wyze t'zamen gevoegd, de beenlagen, *lamellæ ossæ*, uitmaken. — Tusschen deeze bundeltjes van beendraden en vezelen, waaruit de beenlagen zamengesteld worden, bespeurt men veeltallige onderscheidene poren en holligheden, de richting deezer beenvezelen volgende; hierdoor word een soort van buisjes, *tubuli*, gemaakt, wanneer namelyk veele, gelyksoortige, poreuze beenlagen op den andren leggen en zamengevoegd worden: Deeze samenhegting der beenlagen geschied niet, gelyk *Gagliard* beweerde, door een

zoort van beenige nageltjes , maar door talloze beenvezelen die de wanden der buisjes , waarvan ik zo even gewaagde , uitmaken en van den eenen beenlaag naar den anderen loopen , en deeze dus zeer vast zamen hegten : Deeze zamenvoeging is in 't midden der lange beenderen , b. v. van 't Dey en Opperarmbeen , veel sterker en nauwer dan aan de eindens derzelven , waar zy losser vereenigd , door langer en tederer beenvezelen , grooter tusschenwyttens en holligheden bevatten , en het celaartig beenweefzel , *tela osseum cellularis* , vormen , welks celletjes met een teder beenvlies bekleed , het merg der beenderen bevatten.

Er worden dus in 't kraakbeen beenvezelen gevormt , die , ter plaatze hunner eerste verschyning , het beenwordend punt , *punctum ossificationis* , genaamd worden : Deeze beenwordende punten worden in alle beenderen niet in dezelfde plaats waargenomen ; in de meeste der lange beenderen bespeurt men de beenwording 't eerst in 't midden derzelven , en de beenvezelen spreiden zich uit dit punt naar de uiterstens of einden , zo nogtans , dat deeze eenen geruimen tyd kraakbeening blyven : Er doet zich eindelyk in dezelve ook een beenwordend punt op , 't welk , eerst roozenkleurig , daarna witachtig word , en deszelfs ve-

zelen naar 't lighaam des beens verspreid : zo lag nu tusfchen deeze beenwordende einden en 't lighaam des beens eenig kraakbeen overig is, noemd men deeze uiterftens *epiphyses* of *aangroeyzelen*, die door vereeniging der vezelen eindelyk het been voltooiën. — In de breede platte beenderen gefchied de beenwording of in 't middenpunt of op meer dan eene plaats; de vezelen, ftraalswyze verspreid, worden eindelyk vereenigd, en volmaken het been.

Maar, *hoe word dit in de beenderen volbragt, hoe leven de beenderen, en hoe worden dezelve gevoed?*

De Beenderen, hoe vast en hard dezelve ook mogen fchynen, worden, gelyk alle andere vaste deelen des lighaams, afgesleten en hebben dus tot derzelver onderhoud en leven voeding, d. i., herftel van 't verlorene noodig: — De onderscheidene ziekten en gebreeken der beenderen, b. v. de *exostosis*, en *osteo-sarcosis*, toonen, dat er eenig vermogen van een vocht of voedend fap is: — Dat door de buisjes en poren der zelfftandigheid van de beenderen flagaderen en aderen loopen, jaa eene ware omloop des bloeds plaats heeft, leert ons de opspuiting der vaten en het gebruik van den Meekrapwortel, *radix rubiae tinctorum*, waardoor de gantsche zelfftandigheid

van 't been rood word: 't fchynt dus uit dit alles zeer waarfchynlyk, dat door de vaatjes een dun geleiaartig vocht gevoerd word, 't welk van 't levensvocht afgefcheiden, in de holligheden en buisjes der beenderen uitgeflost, door opflurping der dunnere waterachtige deelen met behulp der adertjes, mogelyk ook watervaatjes, verdikt en verhard, een beenachtigen aart verkrygt.

Dan deeze waarfchynlykheid word beweezen door de beenbreuken, met ziet dan dit beenzap uitvloeien en weldraa verdikken; ook bevestigd de wording van de *callus* na de beenbreuken volkomen dit gevoelen; want de *callus*, eerst geleiaartig en week, word allengs verdikt en men befpeurt weldraa, dat, de bloedvaten in dezelve zich ontwikkelende, de *callus* steeds harder word en in been veranderd.

Uit het verhandelde blykt, dat de oorfprong der beenderen niet is uit vliezen, gelyk *Platner in opusculis volum. 2. prolus. XIII. pag. 106.* tegen den Grooten *ALBINUS* heeft getracht te bewyzen: — *Nesbitt*, een Engelsch Geneesheer, die de lange beenderen te recht uit kraakbeen, maar de plattere uit vliezen ontleende, dwaalt met Hem; gelyk ook *Du Hamel*, die den oorfprong derzelve van 't *periostium* afleide; 't welk een dun, doch fterk, veerkragtig, eenigzins

zints doorschynend vlies is, met zenuwen, bloedvaten, mogelyk ook watervaten, voorzien, 't welk met de beenderen, ter plaatze der aangroeyzelen en waar de vaten uit dit vlies in de beenderen indringen, alleenlyk is vastgehegt; het geeft met die vaten een teder *cellulosa* in de beenderen zelve mede, waardoor de buisjes en celletjes van de zelfstandigheid der beenderen bekleed worden, ter bevatting van een olieachtig, vloeibaar, vettig vocht, uit en door de slagadertjes afgescheiden tot onderhouding der buigzaamheid van den beenvezel en niet tot deszelfs voeding dienende; men noemt dit *het merg* of *medulla*.

Deeze nadere kennis van 't maakzel en samenweefzel der beenderen stelt den Geneesheer en Heelmeester in staat om met grond over de ziekten en gebreeken, waardoor deeze deelen aangestast worden, te oordeelen, en 't is onmogelyk, zich een juist denkbeeld van dezelve te vormen, zonder eene waare kennis van deeze werktuigen te bezitten: Wy zullen deeze ziekten dus kort overwegen en uit het maakzel der beenderen eenigzints nader trachten optehelderen.

Bynaa alle gebreken, waardoor de vastere zachte deelen worden aangedaan, kunnen ook de beenderen aantasten, er zyn er evenwel weinige, die aan de beenderen meer eigen zyn en uit derzelver maakzel byzonder voortvloeien.

Men heeft reeds van vroegere tyden af de ziekten en gebreken der beenderen in die der zelfstandigheid en die der geledingen onderscheiden: Dan, daar die der geledingen of uit de ziekten der zachte vaste deelen, of uit de gebreken van de zelfstandigheid der beenderen kunnen verklaard en gekend worden, zal het genoeg zyn het eerste zoort een weinig nader te overweegen.

De ziekten der beenderen zyn of in de vaste of in de vloeibaare deelen of in beide gelegen: Tot de eerste behooren alle die ziekten en gebreken, waardoor de beenvezelen, 't kraakbeen, vaten en vliezen worden aangedaan; tot de tweede worden gebragt die, waardoor het beensap en merg beledigd worden; de laatste bevat de uit deeze beide 't zaamgestelde ziekten, dewelke ook 't meest voorkomen.

De beenvezelen in hunnen oorsprong slymig, kraakbeenig, zacht, kunnen soms alleen door gebrek van voedend beensap niet tot die trap van vol-

volmaaktheid en sterkte koomen , die den beenvezel nodig is tot volvoering van de verrichtingen en werkingen van 't been; hierdoor blyven de beenvezelen teder, week, buigzaam, en kunnen in derzelver gedaente en maakzel zeer ontaarten; zy worden gekromt, uitgezet: Desgelyks kunnen de reeds gevormde beenvezelen door gebrek van een goed voedend beensap, 't welk zynen strembaaren aart of geheel of ten deele verlooren heeft, ofte door eene andere ontbindende oorzaak zoo ontaarten, dat zy, hunne gewoone sterkte verliezende, week en buigzaam worden: wanneer nu tusfchen dusdanige vezelen eene zachte beenaartige stoffe word uitgestort, waardoor deeze vezelen steeds meer en meer van den anderen verwyderd worden, zet zich het been uit, en er word een *exostosis* gebooren, die, eerst van eenen zachteren aart zynde, daarna, wanneer door meerdere krachten des lyders, of eene betere werking der opflurpende vaatjes word te weeg gebragt, of eene meerdere hoeveelheid van beenaartige deeltjes word aangevoerd, verhard en een *exostosis vera* maakt: Dit nu gebeurd in de einden der lange beenderen, waar deeze zagter zyn, of welker maakzel losfer is, meenigmael en meer dan in derzelver lighaam.

Maar, wanneer de aardagtige beenige deelen
een

een te nauwe verwandschap met elkander oeffenen, te sterk t'zamenhangen word in de beenvezelen een *rigiditas* veroorzaakt, waardoor de beenderen aan *fissura* en *fractura*, d. i., aan het splyten en aan breuken onderworpen worden; dit nu kan veroorzaakt worden door eene meerdere geneigdheid van het beensap tot stremming; door eene meerdere opslurping van 't vloeibaare; door eene mindere doordringing of gebrek aan merg of deszelfs olie, waardoor de beenvezelen bevoogtigd en buigzaam gehouden worden.

In de vloeibaare deelen is meest al de oorzaak der beengebreen te zoeken, en die der vaste deelen van de beenderen zyn slechts de gevolgen van eene ontaarting der vloeibaare, en eene algemeene venerische, scorbutische, rachitische, scrophuleuze kwaadsappigheid is meest al de Hoofd-bron der beengebreen, of doet dezelve, uit eene andere oorzaak voortgesproten, erger worden: want, indien die hoedaanigheden, dewelke tot behoorlyk onderhoud der beenvezelen in 't beensap vereischt worden, ontbreeken, dan volgt er eene ontaarting der vastere deelen.

Dit nu kan verschillend zyn:

Want, indien het gezonde beensap alleen door een *error loci* tuschen de beenvezelen in derzelver holligheden word uitgestort, of uitwendig
op

op de oppervlakte der beenderen stremt, (gelyk naa belediging der beenvezelen gebeuren kan) komt er een *exostosis vera* of een *spuria* die wy dan liefst *Hyperostosis* noemen (*), en in 't laatste geval, indien soms het been sap eene mindere geneigdheid tot strekking mogt hebben, of door vereeniging met eenig ander vocht wierd verhinderd te verhard en, kan er een weeker gewel geboren worden, waaruit men zich een denkbeeld van *Nodus* en *Tophus* kan vormen.

Indien het been sap ontaart, waterachtig of scherp word, ontbind het de vezelen en verteert dezelve, doet de vaten en inwendige vliezen aan, en kan *caries* veroorzaken, of, byzonder in de einden der lange beenderen, door ontaarting van vezelen en vaten eene zwelling te weegbrengen, die men *fungus ossium* noemd: Maar, worden de beenvezelen door dit been sap verweekt en gelyk wasch buigzaam, dan is het een *osteo-sarcosis*.

Indien 't merg der beenderen of alleen of te gelyk met het been sap lydt, waterachtig, dún of scherp word, ja ontbreekt, dan worden de beenvezelen verweekt, verteert, ontbonden of verhard en broos, gelyk in oude lieden; en hieruit ont-

(*) Offchoon andere door *Hyperostosis* eene algemeene uitzetting van 't gantsche been verstaan.

ontstaan zeer veele gebreken der beenderen, byzonder die uit eene inwendige oorzaak voortkomen, en derzelver aert is gewoonlyk erger: Het *Pedartbrocace* of *spina ventosa*, die anderen onderscheiden, toont dit klaar: worden de beenvezelen door eenig geweld van een gereeten, dan dringt het beenmerg door en komt in andere plaatsen, alwaar het, ontaarf, veele onheilen verwekt.

Indien men tot dit alles voegt de schadelijke uitwerkfelen van *Metastases Morbifae* in de beenderen, gelyk zomwylen in of na zommige ziekten gebeurd (*), zal het niet moeijelyk zyn zich eenig geground denkbeeld van den aart der beengebreken te vormen.

Maar laat ons nu zien, in hoe verre deeze bespiegeling ons in de kennis en onderzoek van den waaren aart van het *Been en Spek-gezwel* voortlicht.

(*) B. v. na de kinderziekte, maazelen en roodvonk, in de laatste ziekte had ik geleegenheid dit onlangs klaar te zien, in een meisje van 9 jaar, die doot een verkeerd *regimen morbi* een *ascites* en *Anasarca* kreeg, waarby zich *caries* in 't regter been en knie voegde, doch geneezen is.

T W E E.

TWEEDE AFDEELING

OVER

HET BEEN EN SPEK-GEZWEL.

Men vind by de oude Schryvers aangaande het *Been* en *Spek-gezwel* niets aangetekend, waaruit men zoude kunnen aflyden, dat het zelve hun is bekend geweest; en het is meer dan waarschynlyk, dat dit gebrek der beenderen eerst in latere tyden ontdekt of ten minsten beschreeven is : — Men heeft hetzelfde eerst tot andere ziekten der beenderen gebragt; veelen hebben het voor den *fungus articularum* gehouden, tot dat andere meer oplettend en doorziende hetzelfde van alle andere ziekten en gebreken der beenderen onderscheiden en als een eigenflagtig, byzonder beengebrek beschreeven hebben. — *Kulmus* beschryft hetzelfde in zyne verhandeling *No. 1732.* uitgegeeven onder den naam van *exostosis-seatomatodes*; daarna hebben latere schryvers, op 't voetspoor van *Ludwig, instit. chir. part. 1. c. 3. §. 571.*, het den naam van *osteo-seatoma* gegeven.

ven. Zie *Hermann en Hundertmarck Sauvages* noemt het *exostosis osteosteotoma*, vol. 1. *Nosol. Meth.* pag. 160.

In de beschryving van dit gebrek der beenderen zullen wy deeze orde volgen.

1. Zullen wy zien wat men door het *Been* en *Spek-gezwel* te verstaan hebbe.
2. De *diagnofis* van andere gelykzoortige been-gebreken opgeeven.
3. Deszelfs oorzaaken en zitplaats nagaan.
4. De toevallen en loop van 't zelve overweegen.
5. Eenige geneeskundige aanmerkingen noopen de behandeling van dit beengebrek mededeelen.

§. 1.

Wat het eerste stuk aangaat, namelyk, *wat men door het Been en Spek-gezwel te verstaan hebbe!*

Het *Been* en *Spek-gezwel* is een hard en tegenstandbiedend gezwel, 't welk of door de veranderde en aangedane zelfstandigheid der beenderen word gevormd, of door de uitgezette ontaarte kraakbeenderen, banden en beenvlies voortgesproten,

ten , in zich eene snèerige , vettige , verdikte , meest geelkleurige stoffe , tusschen de welke hier en daar eenige beenagtige vezelen verspreid zyn , bevat , dewelke op 't vuur geworpen zynde zwart word en gelyk vet verteerd (*).

In deeze ziekte derhalven moet men twee gebreken onderkennen , waardoor en eene ontaarting der beenderen en die van den vetrok plaats heeft , beide uit eene kwaade gesteldheid van vochten en vaten voortgesproten : want het schynt , dat in deeze ziekte door uitsorting van een ontaart beenvocht tusschen de door eene voorafgegaane kwaadzappigheid , of eenig geweld reeds verweekte of beledigde en ontaarte beenvezelen , deeze meer en meer van den anderen worden verwyderd , en , dus uitgezet , eene zwelling veroorzaken , die door byvoeging van eenig ontaart vocht eerst het beenvlies en daarna den vetrok aandoet en met het been te gelyk doet uitzetten , zoo dat men eindelyk in 't gezwel de beenvezelen , verdeeld tusschen de ontaarte stoffe aantreft : en die

is

(*) Men vind evenwel deeze beenvezelen in die stoffe niet: 1. Wanneer het gebrek nog in zyn begin is. 2. Wanneer dezelve door de scherpe stof , nadat dit gebrek lang geduurd heeft , ontbonden en verteerd zyn.

is *eigenlyk* het *Been* en *Spek-gezwel*, 't welk met eene uitzetting der beenderen of *exostosis* begint, die daarna door 't ontaarten des beenvlies een gezwel vormd met been en vetstofte vervuld.

Dan, hier doet zich eene vraag voor, *bestaan alle Been en Spek-gezwollen uit eene ontaarting der beenderen en vetrok?*

Wy moeten dit ontkennder wyze beantwoorden; want hier uit zoude volgen, dat de in het *Been* en *Spek-gezwel* bevatte stofte en beenaartig en ontaart vet, *pinguedo degenerata*, behoorde te zyn, 't geen evenwel niet algemeen schynd te zyn, daar men dit gebrek zomtyds op plaatsen vind, waar byna geen vetrok aanwezig is en de beenderen bedekt, en dat, offchoon de stofte uiterlyk met dat des ontaarten vet schynd overeen gekomen, volgt het nogthans niet, dat het dit is; jaa er schynt onderscheid in de stofte te zyn, naar mate der onderscheidene oorzaaken, waardoor dit gebrek word te weeg gebragt: wanneer er een *exostosis* vooraf gaat en daarna de vetrok word aangedaan, dan word er een waar vet en beenvezelen in de stofte gevonden; maar, wanneer door kneuzing of verrekking de beenvezelen, kraakbeen of banden besledigd worden, en daarna een *Been* en *Spek-gezwel* voorkoomt, dan is het een lymphatisch vocht, met het beenap
en

en oliagtige deelen des mergs vermengd, door uitsorting tusfchen het been en beenvlies vergaderd, door ftilstaan en bygekome ne fcherpte verdikt en vetachtig geworden, waarin beenagtige zamengroeyzelen gebooren of afgefcheide beenvezelen bevat worden; in dit zoort is de vetrok zelve gewoonlyk onbefchadigd en het gezwel fchynd in een beurs beftooten, of het merg der beenderen dringt door de van een gereete beenvezelen tot op derzelver oppervlakte, en word verdikt, door vereeniging met het beenfap kraakbeenig; in 't zelve worden beenagtige vezelen voortgebracht, die, tusfchen eene vetftoffe geplaatst, het been en fpek-gezwel vormen.

Men zoude deshalven niet ongevoegelyk het *Been* en *Spek-gezwel* volgens deeze onderschyding kunnen verdeelen, in een *Exostosis Osteo-steatoma*; in een *exostosis steatomatodes* en in een *Fungus offium steatomicus*.

§. 2.

De tweede vraag was : *Is het Been en Spek-gezwel een byzonder Beengebrek, zoo ja, hoe kan men hetzelfde van gelykzoortige onderkennen?*

Er ligt den Genees- en Heelmeester zeer veel aangelegen, den waren aart van eene ziekte of gebrek regt te kennen; of hetzelfde eigenslagtig en byzonder, van alle andere ziekten of gebreken onderscheiden zy; of dat het tot eenige bekende onder dezelve kan gebragt worden, waaruit eenig ligt omtrent de behandeling en geneezing kan verkreegen worden.

Het *Been en Spek-gezwel* is voorwaart een byzonder en eigenzoortig beengebrek, door de late-re Schryvers tot de *exostosis* gebragt: zy schynen evenwel niet met elkander ten eenemaal overeen te stemmen: *Hermann* zegt, „den naam van „ *Osteo-Steatoma* (*Been en Spek-gezwel*) geeft „ men aan zulke gezwellen der beenderen, welke „ eene plaats verdienen tusfchen een waare en valsche *exostosis*, doch met de laatste het meest overeenkomende” enz. Zie deszelfs Verhandeling over het *Been en Spek-gezwel* in de *Nat. en Geneesk. Biblioth.* van den Hooggeleerden Heer
E.

E. Sandifort, 8ste Deel p. 333. — *G. Greeve* brengt het *Been* en *Spek*-gezwel liefst tot de *exostosis vera*; zie de *Observ. & Quaest. Medico-Chirurgica*, door zyn Ed. in den jaare 1783. verdedigd pag. 3. alwaar wy leezen, „ *Osteo-skeatoma* „ *igitur est tumor, qui veram inter & falsam* „ *exostosis quasi medius est; magis tamen cum ve-* „ *ra conveniens.*” cæt. Dan, offchoon dit verschil in den eersten opslag aanmerkelyk schynt, daar er onderscheid tusfchen een *exostosis vera* en *spuria* plaats heeft, schynt evenwel geen van beide te dwalen, indien wy de *exostosis osteo-skeatoma* van de *exostosis skeatomatodes* wel onderscheiden: In 't eerste treffen wy een *exostosis vera*, in 't laatste een *spuria* aan: *Hundertmarck* schynt overtehellén om dit beengebrek tot de *fungi osseum* te brengen, en voorwaar, indien dit gebrek in de zagtere beenderen, *ossa cavernosa* uit een ontaart merg voortkoomt, word het niet geheel ten onrechte hiertoe gebragt.

Het *Been* en *Spek*-gezwel komt met den *fungus articulorum* of *tumor albus*, witte zwelling, zeer veel overeen, zoo ten opzichte der oorzaken, als aangedane deelen, onderscheidene voortgang en aanwas, tekenen, voorzegging, toevallen en geneezing; maar het is evenwel van 't zelve onderscheiden.

1. In zitplaats: want, offchoon de *fungus articulorum* gelyk het *Been en Spek-gezwel* in de beenderen, kraakbeenderen, en banden voortkoomt en dezelve aandoed, fchynt evenwel de *fungus* meer de geleedingen (b. v.) van de knie en elleboog aantetasten.
2. In aart: want de *Fungus articulorum* is van den beginne zacht en veerkragtig, en niet hard.
3. In voortgang: de *Fungus articulorum* neemt langzaam toe, het *Been en Spekgezwel* word spoedig in groote vermeerderd.
4. In ingeslootene stoffe, die in den *fungus articulorum* een *caro fungosa rubra* is, maar in 't *Been en Spek-gezwel* eene geele, taaije, vetachtige stoffe.

Men kan hier over met vrucht naa leezen de boovengemelde *Observat. & Quaest. Medico-Chirurg.* van den Heere G. Greeve, cap. V. de *convenientia & discriminē osleo-fleatomatis & sic dicitur fungi articulorum.*

Maar, zoude men dit gebrek niet *osleo-sarcofis* kunnen noemen, gelyk zeeker Schryver vraagt, daar men op 't voetspoor der ouden alle, niet volstrekt becnige, zelfstandigheid *caro* of *vlees* kan noemen en de *Hyper-sarcofis* of *uitwasfend spongieus vlees*, niet alleen betekent het geen naar vlees

vlees gelykt, maar alle andere uitwasfen in de zagtere vaste deelen: Daar nu in het Been en Spek-gezwel eene zachte, vette, smeerige stoffe, in éene groote hoeveelheid aanwezig, een gezwel vormd, zoude men mogelyk niet ongevoeglyk deezen naam aan 't zelve kunnen geeven? Dan, behalven dat 't my voorkomt, dat deeze benaaming te ver zoude gezogt zyn, en niet zoo eigen aan den aart van dit gezwel, zoo is de *osteo-sarcosis* volgens de latere en meer naauwkeurige Schryvers een gantsch andere ziekte, en Astruc, de *Morbis Veneris*, vol. 1. lib. 4. c. 3. art. 5. p. 418. noemd dezelve, een langzaame en ongemerkte woekwording der beenderen, waardoor zy eene kraakbeenigen, ja zelfs vliezigen aart verkrijgen.

Het *Been en Spek-gezwel* verschilt van de *Hydrops articuli*, *tumores podagrici* en *rheumatici*, met een woord van alle zwellingen der beenderen, in aart, stoffe, loop, toevallen, en geneezing.

Maar laat ons tot het derde stuk overgaan en zien welke de oorzaken van 't Been en Spek-gezwel zyn, en welke beenderen dit het meest aantast?

De oorzaken van 't Been en Spek-gezwel zyn tweederleij uit of inwendige :

Tot de eerste behooren gebragt te worden alle uitwendig geweld en beleediging, waardoor het been-zelve of de omliggende deelen, als banden, kraakbeenderen en beenvlies worden aangedaan, 't zy door eene sterke kneuzing, of uitrekking deezer deelen, waardoor dezelve, ontaart, uitzetten, en met het uitgestorte vocht vereenigd een gezwel maaken: Dit gebeurt soms naar al te zwaar tillen, zie de *Verb. van Hermann*. p. 27; hiertoe behooren ook de *fissura ossium* en de verscheuring der kraakbeenige, bandagtige en vliezige deelen, en 't barsten der vaten: de kwaade gewoonte der ouden, byzonder van een geringer Classe van menschen, als ook der Schoolhouderen om hunne kinderen of leerlingen door een geweldige stoot of slag met den vuist in de rug tot hunnen plicht aantemaanen en te kastyden, geloof ik, moet onder de oorzaken, waar-
om

om de rugwervelen door dit gebrek onder die kinderen, (vooral welker kropzweerig gestel tot deeze ziekte meer geneigd is), zoo dikwerf aangetast worden, ook genoemd worden; eene gewoonte, die schadelyk en voorwaar meer, dan te veel word waargenoomen en opmerking verdiend.

Tot de laatste moet men brengen eene niet natuurlyke weekheid der beenlagen en vezelen, naa de geboorte overblyvende; eene scorbutische, venerische, scrophuleuze kwaadzappigheid en de aan deeze gelyke kwaade gesteldheid der vochten in de Engelsche ziekte; zinking of andere scherpe stoffen op de beenderen geplaatst; verschillende *metastases Mortifica* naa zommige *morbi acuti*.

De zitplaats van 't *Been en Spek-gezwel* is in de beenderen: Niet alle beenderen evenwel zyn even vatbaar voor deeze ziekte; het is met dezelve, gelyk met de overige vaste deelen van 's menschen lighaam, zy zyn uithoofde van derzelver byzonder maakzel, tot ziekten geneigd, die met hetzelfde een byzondere verwandschap hebben: Hierdoor word dit beengebrek 't gemakkelykst geboren in die beenderen, wier vezelen en beenlagen 't minst zamenhangen, 't ligtst verwyderen, en een uitstorting van vocht toelaten: Om deeze rede tast het zelden lange beenderen aan, en dan noch eerer derzelver einden dan 't midden: De

Beenderen des aangezichts, byzonder der bovenkaak, waaronder vooral het *os maxillare superius*, *ethmoideum* en de *ossa spongiosa*, schynen uithoofde van derzelver losfer samenweefzel tot deeze ziekte meer geneigd: 't meest van alle zyn de *werwelbeenderen* en 't *os sacrum*, vooral ter plaatze der tusfchen liggende kraakbeenderen en banden aan 't zelve onderworpen, gelyk ook de beenderen der hand en voet.

Dit gebrek der beenderen fchynt ook niet by alle menschen even gemakkelyk, en in alle ouderdom geboren te worden: Byna nimmer tast het sterke, gezonde lighaamen aan, ten zy een uiterlyk geweld er soms aanleiding toe gave; meest al worden zwakke, tedere gestellen door 't zelve ondermynd: De losfere zamenhang der beenvezelen en beenlaagen doet die leeftyd meer tot deeze ziekte overhellen, in welke daar en boven eene scrophuleuze kwaadzappigheid meer plaats heeft: hiervandaan is 't, dat men dit gebrek onder den gemeenen man en kinderen tusfchen de drie en veertien jaaren 't meest aantrest.

De vierde vraag, welke wy ons voorstelden te beantwoorden, is, *welke zyn de toevallen en loop van het Been en Spek-gezwel?*

De loop en voortgang van het *Been en Spek-gezwel* is verschillend, en de toevallen zyn onderscheiden, naar mate de aart der ziekte stoffe en het maakzel van 't beledigde en aangedane been is; het gestel des lyders maakt ook onderscheid: Dit is de rede waarom dit gebrek soms langer, soms korter tyd gedraagen word, met meer of minder zwaare toevallen, die ten opzichte der aangedane deelen wederom zeer verschillen, naar mate deeze edeler en met het leven in nauwer betrekking zyn.

In zommige deelen bespeurt men, naa eene voorafgegane belediging, eene langzaam toenemende zwelling, met weinig pyn verzeld; de huid, die eerst zyne natuurlyke kleur behield, word allengs meer rood; de bloedvaten worden door het gezwel gedrukt, zommige deelen uit derzelver gewone plaats gedreven; het aangedane deel vermagert en het been word door *caries* aangedaan: Daarna word de pyn meerder en knagend, wanneer de steeds toenemende zwelling de deelen,

waar-

waaronder ook zenuwen, spant; er komt koorts, en hiermede worden veele werkingen des lighaams verhinderd, de bulkontlasting en pisloozing worden eenigzints gestremd, de eetlust vergaat en de lyder vermagert: Soms barst de huid en er ontlast zich eene scherpe stoffe met eene dikkere, taijere vermengd, of deeze ontlast zich daarna; het gebrek word dan erger; er volgen zeer kwaadaartige, stinkende fistels en ulceratien, waardoor de lyder, naa 't lyden van veele smerten, eindelyk uitgeteerd word weggerukt.

Dan, veel verschrikkelyker zyn de toevallen, en de toestand des lyders is veel ellendiger, indien door dit gebrek de *ruggraat* word aangetast.

— Ik zal de toevallen, die het *Been en Spekgezweel* verzellen, wanneer het de rugwervelen derzelver tusfchen liggend kraakbeen heeft aangedaan, schetzen: Ik heb een en andermaal gelegenheid gehad dezelve in lyders optemerken en aantekenen en de loop der toevallen komt hoofdzakelyk hierop uit:

Ongemerkt neemt deeze ziekte, vooral by kinderen, zynen eerften aanvang, en doet zich dan eerst kennen, wanneer het reeds eenige wortelen geschooten heeft; zommige evenwel gevoelen eene zware pyn in den rug vooral na eene altesterke uitrekking of uiterlyk geweld, byzonder in meer
be-

bejaarden; by anderen komt, zonder kortelings voorafgegane uitwendige oorzaak, een geringe pyn in de ruggraat, die zich eenigzints verspreid; hierby komen huiveringen en ligte koortsbeweging, en deeze zyn, met eene ongewone hoofdpyn, meestal de eerste toevallen deezer ziekte: De eetlust en spysvertering verflauwen, doch by zommige word zy sterker, en de koortzige beweging maakt den lyder na het gebruik van spyze benauwd; de lust tot de gewone bezigheden, en in kinderen tot de meest geliefkoosde speelen, verminderd dagelyks, de weleer tierige en vrolyke gemoederen worden treurend en zyn neergeslagen; De lyder zucht dikwerf en men bespeurd eene moeijelykheid in de ademhaling die kort en schielyk is, *Hipocrates* geeft ons in *Libro de Articulis*, Sect. VI. pag. 807. edit. Foëfii, hiervan kort en klaar de rede; de kromming der ruggraat en ligte opzetting der borst komt nu in aanmerking, en hoe meer deeze kromming blyvt toeneemen, hoe de ademhaling moeijelyker en korter word, en de aanmerking van den Hr. *Pott* is zeer gegrond, d. n., byna altyd de kromming buitenwaards zelden zydelings is; meest altyd een *κν-φωσις* zelden een *σκολιωσις*: De koorts word dagelyks meerder en daar dezelve eerst tusfschenpozend was word zy nu sleepende en aanhoudende; de

de lyder vermagerd en verzwakt; Hy gevoelt eenige moeijelykheid in 't loopen, waartoe hy reeds eenigen tyd onwillig was en waarom hy 't liefst zat of lag, (dit bespeurt men soms reeds met den aanvang der ziekte) dan dagelyks neemt dit toeval in aanwas toe; de lyder kan zyne onderste ledematen niet volstrekt naar willekeur beweegen; hy waggelt, struikelt en valt menigmaal; eindelyk verliest hy 't gebruik derzelven geheel, zoo dat de lyder verplicht is het bedde te houden; de vingeren der voet krommen zich naar de aarde, gelyk ook de gehele voet benedenwaards word getrokken; het is buiten zyn vermogen de onderste ledematen uittefteeken of te beweegen; zy worden evenwel niet verlamd of paralytisch, dan zoms by 't einde der ziekte, maar zyn styf; er is een *obrigescentia* of *verslyping*, waardoor zy of uitgestrekt of gebogen zyn, en kunnen niet, dan met veel moeite, uitgestrekt zynde, gebogen worden, en, wanneer men tot een zekeren trap van buigen gekoomen is, worden zy met geweld naar de billen getrokken, zoo dat de bal der voet dezelve zoms aanraakt: Desgelyks, gebogen zynde en door geweld dezelve willende doen uitstrekken, worden zy, op zekeren graad of hoogte gekomen zynde, met geweld wederom uitgestrekt; het is byna ongelooflyk voor iemand, die
dit

dit niet gezien heeft, zich een denkbeeld van de kracht en geweld, die men in de buiging en uitrekking gewaar word, te vormen; Dit heeft evenwel in de geleding der knie, en in de voet met de tonen meer plaats, dan in de geleding van de heup: Met dit toeval gaat eene vermagering, ongevoeligheid soms koude der onderste ledematen gepaard; de afgang en pis, die by sommigen eerst opgestopt worden, vloeien nu onwillig af, hierby komt eene droge afmattende hoest, waardoor soms naderhand taije, etterachtige fluiden opgerachelt worden: De handpalmen verteeren en de lyder klaagt over eene byzondere hitte derzelven; hy is dorstig; word zeer veel door een zware hoofdpyn gekweld, byzonder na den middag, na 't gebruik van spyzen, en des nachts, wanneer zich de koorts aan den avond verheft; De lyder is bleek, op de wangen ligt een blosje, de lippen zyn meestal verbleekt; soms vind men den oogappel zeer verwyderd, (mogelyk een toeval der wurmen); de pyn in de ruggraat is dikwerf onverdragelyk; er voegt zich zoms eene aandoening by, als of wurmpjes of mieren door denzelven kruipen, deeze aandoening is zeer onaangenaam; de hoest en koorts vermeerderen steeds; de eetlust word nu soms sterker, maar de benauwde ademhaling van den lyder word door eene geringe hoe-

hoeveelheid van voedsel verergerd; zy word moeilijker, met beweging der neusvleugels, en word door een piepend geluid vergezeld; de lyders brengen den nacht meestal slapeloos door, zyn onrustig en in de sluimerende oogenblikken door dromen gekweld, de pols is ras; de lyder vermagerd, teerd uit en sterft.

Onder deeze toevallen vereischt de byzondere toestand der onderste ledematen eene nadere overweging:

De ware rede en naaste oorzaak van dit toeval is niet gemakkelyk te geven: 't schynt evenwel niet onwaarschynlyk, dat door de belediging en uitrekking der deelen het rugmerg is aangedaan, en door de ziekte stoffe, en mogelyk somtyds door de uitzetting der deelen gedrukt word *en te gelyk ontaart* (*): Hierdoor word deszelfs werking beledigd en de zenuwen die onder 't beledigde deel uit hetzelfde voortspruiten in hunne werking verhinderd; de onderste ledematen verliezen hun gevoel, maar 't levensbeginzel, de *irritabilitas* of *prikkelbaarheid* schynt overig te zijn: De spieren derhalven, aan de wet der prikkelbaarheid on-

(*) Het eerste bygevoegd geval, dunkt my, geeft rede om aan deze ontaarting met grond, als een der oorzaken van dit toeval te mogen denken.

onderworpen en gehoorzamende, trekken zich te zamen en maken, dat het deel verstyfd; en vermits de kracht en werking der spieten, waardoor *het been* word uitgestrekt, byna met die der buigers gelykstaat, kan het *been*, eenmaal uitgestrekt zynde, dus blyven: Maar, wanneer doof eene met geweld veroorzaakte buiging de buigspieren meerder kragt kunnen oeffenen, zoo dat zy de uitstrekkende overwinnen, alsdan word het been als stuiptrekkend naar de billen getrokken; en deeze staat is in dit toeval de gewone en meest natuurlyken, den lyder de gemakkelykste, de welke ik meer dan eens heb hooren vragen, men zoude het uitgestrekte been wederom buigen, hy gaf dit gewonelyk te kennen, met te zeggén, *de beenen zyni weer uit* (*). — In de geleding van den voet en tonen is 't gantsch anders; deze behouden die richting niet, welke men door geweld aan dezelve tracht te geven, maar de kragt der

(*) De sterke spanning moet den lyder eene onaangenaam gevoel verwekken, wanneer dit niet geheel weg is, gelyk by sommigen, zoo dat zy 't prikken met een naelde of ander scherp, puntig lighaam niet voelen, mits dit zonder hun voorweeten geschied, anders schrewen zy door inbeelding.

der buigspieren overtreft de uitstrekken-
de door dezelve steeds gebogen zyn.

Dat nu deeze staat der buiging meer natuurlyk is en de kracht der buigspieren, die der uitstrekken-
de overtreft, leeren ons slapende en gestorve-
ne: Men vind het lighaam en alle deszelfs
leden gebogen, de ruggraat gekromd, het hoofd
naar de borst getrokken, de armen, de vingers
der hand gebogen; dus ook de deijen naar de
buik, het been naar de dèy getrokken, de voet
een weinig gebogen en deszelfs vingeren t'zaamge-
vouwen: Dus vind men het meestal by stervende
en gestorvene.

Deeze rede evenwel schynt niet voldoende, want

1. Strookt zy geenzints met een tegenoverge-
steld toeval, soms te gelyk met de verstyving der
onderste ledematen aanwezig, *eene paralyfis der
sluitspieren van den Endeldarm en blaas*, waardoor
de afgang en de pis onwillig afvloeien:

2. Is dit nog maar een *explicatio phaenomeni* en geen
explicatio causae, waar 't hier eigenlyk op aankomt.

A. Wat het eerste betreft. — Ik erken gaar-
ne, dat in dit toeval de spiervezelen in stede
van hunne prikkelbaarheid te oefnenen, de-
zelfde schynen verloren te hebben; zy zyn
nogtans uit hunnen aart zeer prikkelbaar;
mo-

mogelyk is hiervan deeze réde te geeven: De prikkelbaarheid is eene ingeboore aart en hoedanigheid des spiervezels, die van den invloed des bloeds en zenuwen afhangt; deeze invloed der zenuwen is evenwel in alle spiervezelen niet even noodzakelyk, gelyk de prikkelbaarheid niet in alle spiervezelen even sterk schynt, en in die der meest gevoelige en ligtst t'zamentrekkende deelen meer van de kragt der zenuwen afhangt. Daar nu de spiervezelen der fluitspiereu zeer aandoenlyk zyn, is het niet onwaarschynlyk, dat dézelve, meer de werking der zenuwen ontbeërende, paralytisch worden, daar in de gróvere spiereu der onderste ledematen deeze kragt, door den invloed des bloeds meer onderhouden, blyft werken (*): — Dit is evenwel niet zoo zeker of men kan nog veele en gewigtige tegenwerpingen maaken, die offchoon zy dit gevoelen wel eenigermate verzwakken, nochtans 't zelve niet geheel om verwerpen, edóch niet zo ligt zyn

(*) Zoude de bleekere kleur der fluitspiereu den minderen invloed des bloeds niet eenigzints bewyzen, en pleit de groote meenigte zenuwen, die deeze spierbundeltjes ontvangen, niet voor dit gevoelen?

zyn optelosfen — het komt my daarom niet onaanneemelyk voor, dat men de *elasticiteit* of *veerkragt* moet inroepen, die met de overgeblevene prikkelbaarheid, in zo verre die van den invloed des bloeds afhangt, te zamen werkende in de grovere spiervezelen der spieren van de onderfte ledematen eene genoegzaame oorzaak oplevert tot zamentrekking; daar de tedere sluitspieren, van deeze *elasticiteit* of geheel of byna ontbloot door 't gemis der invloed van de zenuwen paralytisch worden.

B. Wat nu de oorzaak, van 't geen daar zo even gezegd is, zy, was het tweede stuk: —

Offchoon de hierboven gemelde redenen my vry aanneemelyk voorkomen en dit toeval 't naast van eene te groote *prikkelbaarheid* of *werkende elasticiteit* schynt aftehangen, is 't evenwel ontegenzeggelyk, dat de werking der zenuwen van de onderfte ledematen en van de gemelde sluitspieren verhinderd word zo, dat de ziel geen vermogen op deeze deelen kan oeffenen, nog door dezelve aangedaan worden: Er is nogtans in dezelve geene *paralyfis*; geen *convulsio*; maar, als men het zo mag noemen, eene *rigiditas paralytico-convulsiva*; met eene meerdere of min-

mindere beleediging van gevoel : In de sluitspiieren van den endeldarm en blaas is of een *convulsio* of *paralyfis*, die door de eerste zoms, doch niet altyd, word voorafgegaan ; Deeze is de staat der toevallen : Nu word er gevraagd,

Wat is de oorzaak van de verslyving der onderste ledematen, van de convulsio of van de paralyfis der sluitspiieren van de blaas en endeldarm ; waar is de sedes morbi causæ, en hoe werkt deaze ter voortbrenging der gemelde toevallen ?

De Heer POTT, die over dit stuk eene byzondere Verhandeling, heeft geschreeven (*), is van gedachten, dat de drukking van 't rugmerg door de wervelen, (waarvan PLATNER in *Opusculis*, Lib. I. Diff. III. de thoracibus p. 108. het vermogen in 't voortbrengen deezer toevallen erkend), offchoon die wel eens kan plaats hebben, de waare oorzaak niet is ; en in eene tweede uitgave van dezelve Verhandeling schynt hy

(*) Door den zeer Geleerden Heere DU PONT in den jaare 1779. vertaald en met zeer nuttige aanmerkingen verrykt.

dit nader te bewyzen, door eene dwaling te herroepen in de eerste uitgave begaan, waarin zyn Ed. gezegd had, dat *de wervelen uitgezet waren*, (iets, waaruit men tot de drukking des rugmergs zoude hebben kunnen besluiten), *daar zy in de daad verteerd en uitgeknaagd worden* (*). Dan Hy spreekt van *iets voorbeschikkende*, waardoor de wervelen en banden aangedaan worden en met de kromming der ruggraat verstyving der onderste ledematen word te weeg gebragt; dit *voorbeschikkende* vond Hy te zyn eene *kropzweerige gesteldheid*, zie pag. 455. Dan, myns bedunkens schynt de Heer POTT de oorzaak van deeze toevallen niet zo voldoende verklaart te hebben, als die der ziekelyke gesteldheid van de wervelen.

Na alles, wat over dit stuk door onderscheidene Schryvers gezegd is, rypelyk overwoogen te hebben, komt het my voor, dat 't er nog ver af is, dat dit toeval als genöegzaam verklaard kan beschouwd worden, en het schynt my toe, dat de oorzaak der lamheid, of liever, verstyving der onderste ledematen niet enkelvoudig is, niet in eene oorzaak moet gezocht worden, maar, dat er meer dan eene oorzaak zamenloopen, waardoor dit toeval word te weeggebragt. Voor-

(*) Zie Genees - Heel - Arzeny - en vroedkundig Magazyn, I. Deel p. 435. en 460.

— *Vooreerst* : ben ik in die gedagte, dat men hier aan eene eigenaartige, zoms zeer scherpe, ziekte-stoffe, waardoor het rugmerg en zenuwen aangedaan worden, behoren te denken : — tot deeze gedagte gaf my de fraije Verhandeling van den Italiaanschen Hoogleeraar COTUNNIUS *de Ischiade Nervosa* of *Heupjichte die in de zenuwen zynen zitplaats heeft*, aanleiding; waarby ik nader bepaald wierd door 't geen de Heer DU PUI, pag. 55. van 't aanhangzel agter de Verhandeling van den Heer POTT, met een woord gezegd heeft : — Indien men overweegt, dat de lyders een knagende pyn niet alleen in de dey, maar ook ter zitplaats van 't ongemak, in den ruggraat gewaar worden, ja zelfs zoms stuiptrekkingen in de onderste ledematen, niet alleen voor derzelver verstyving, maar zelfs geduurende dezelve, ondervinden; zoo is 't waarschijnlijk, dat eene scherpe ziekte stoffe, van eene byzonderen aart, mogelyk eene kropzweeri-ge scherpheid te noemen, niet alleen tusfchen de rugwervelen en *dura mater* *medulla spinalis* geplaatst, waardoor de wervelen, banden en kraakbeen ontbonden, geknaagt en verteerd worden, maar, dat die stoffe ook in de buis of koker, die de *dura mater* om het rugmerg vormt, is beflooten : Deeze stoffe door te groote hoeveelheid drukkende, door scherpheid prikkelende, brengt in

de *medulla spinalis* een dove pyn te weeg en in de zenuwen dusverre slechts eene ligte prikkeling en drukking, waardoor eené geringe pynlykheid, traagheid, loomheid in die deelen, die van deeze zenuwen takken ontvangen, veroorzaakt word (*): Daarna, wanneer deeze stoffe, (die dusverre slechts de oorsprong der zenuwen heeft aangedaan) gelyk de ziekte-stoffe in de heupjicht, door de *buisjes*, *kokertjes* of *vaginae* der zenuwen, die zy van de *dura mater* ontvangen, doorzaakt, dan word in deeze zenuwen eerst prikkeling en pyn, waardoor kramp en stuipagtige bewegingen voortgebracht worden, en daarna door eene te groote hoeveelheid deezer stoffe drukking veroorzaakt 't zy dit in hunnen oorsprong, 't zy in een gedeelte hunner loop geschied, waardoor het gevoel, dat reeds verminderd was, steeds meer afneemt.

En dit schynt my toe nog meerder grond te hebben, wanneer ik overweege 't geen de Heer POTT in zyne tweede uitgaave p. 418., maar vooral p. 419. aanteekend, dat namelyk: „Een volwasfen, „ in.
(*) Zonde het pynlyk gevoel der rugstreng, eene gewaarwording als of wurmpjes of mieren door 't zelve kraipen, de zwaare Hoofdpyn en soortgelyke toevallen uit deeze oorzaak niet kunnen verstaan worden?

„ Ingeval men geene rede heeft om gepleegd ge-
 „ weld te beschuldigen (*), u zal verhalen ,
 „ dat zyn eerst vermoeden van het ongemak ver-
 „ wekt wierd, door een gevoel van zwakheid in
 „ zynen rug; vergezeld van 't geen men eene zwa-
 „ re dove pijn noemt, met zulk eene afgemat-
 „ heid, dat eene geringe beweging zelve hem las-
 „ tig valt; dat dit schielyk agtervolgd wierd door
 „ een ongewoon gevoel van koude in zyne deijen,
 „ welke men niet kan afleiden van het weder,
 „ en een tastbare vermindering van heur gevoel.
 „ Kort hierop bespeurde by stuiptrekkingen in de
 „ beenen; en desze kwelden den lyder byzonder des
 „ Nachts.” Juist gelyk in de heupjicht van Co-
 „ RUNNIUS; die dit afleid, deels van de algemeë-
 „ ne vermeerdering der natuurlyke warmte van 't
 „ lig.

(*) In de eerste uitgaafe van de Verhandeling van
 den Hr. POTT. p. 14., schynt Hy, offchoon ten on-
 rechte, de uitwendige belediging als een der *causa re-
 mota* te verwerpen; De Hr. Du Pui heeft deze dwa-
 ling pag. 46. en 47. duidelyk opengelegd, en men kan
 zeer bondig de gevolgen van eene uitwendige beledi-
 ging uit de belediging zelve afleiden; en myn geëerde
 vriend, de Heer G. GRAZZE, heeft dit in bovenge-
 melde *Observationes & Quaestiones Medico-Chirurgicae*
 p. 46. zeer klaar betoogt.

lighaam aan den avond, waardoor, met vermeerdering van den omloop des bloeds, meer stoffe in *vaginas nervorum* word afgeleid; deels, dat de in dezelve reeds beslooten stoffe meer werkzaam word, dit nu word door de broeiende warmte van 't bed vermeerderd, waarom dan ook des nachts en pyn en stuipagtige bewegingen toeneemen. — En indien men verder overweegt, dat de lyders, gelyk de Heupjichtigen dan eens meer, dan eens minder gevoel en gebruik van de onderste ledematen hebben, schynt my dit gevoelen eenigzints meer opgehelderd te worden: veele oorzaken, geloof ik, kunnen aanleiding tot deeze afwisseling van toevallen geeven en de prikkelende, drukkende eigenaartige ziektestoffe, kan door de pis, buik ontlasting of uitwaaseming ontlast worden en hierdoor en ongevoeligheid en verstyving, met de pylen en stuipagtige beweging aanmerkelyk verminderen, ja zoms geheel weggenomen worden, gelyk het tweede geval klaar toont.

Dan nog een bewys voor dit gevoelen (*) levert het tweede bygevoegde geval op, waarin de lyder, die reeds de beginzelen van dit toeval bespeurd had, zich met den klomp aan de binnenste enklaauw des linkerbeens kwetzende, ruim tien

wce-

(*) Of, zoo men wil, *Hypothese*.

weeken eene etterdraght daar ter plaatze behield, waardoor zich veel scherpe etterstoffe ontlaste, de toevallen verminderden en voor eenen geruimen tyd verdweenen. — Zoude door deeze etterdraght de ziekte stoffe uit de *vagina nervi tibialis* ontlast volgens de uitlegging van COTUNNIUS l. c. §. XLVII. en de volgende, dit te weeg gebragt hebben? of wierd dit veroorzaakt, door dien deeze stoffe uit de massa der vochten daar ter plaatze afgescheiden, nu in het rugmerg geene plaatselyke aandoening konde uitwerken? — Men zoude hier verder kunnen vragen, *op welken anderen grond het plaatzen van fontanellen en setons steunt en hoe men derzelver uitwerking moet uitleggen?* Indien de drukking der rugwervelen, de prikkeling door derzelver puntige uitsteekfelen, de oorzaak van de gezegde toevallen was, dan zoude het aanwenden deezer hulpmiddelen, die dikwerf een allerheilzaamste uitwerking doen, zoo dwaas als vruchteloos zyn: — Dan er is eene andere indicatie tot derzelver gebruik, en deeze schrynt my toe te zyn, *door ontlasting de ziekte stoffe uit zynen schuilboek te lokken en afteleiden*, waardoor de drukking en prikkeling van 't rugmerg en zenuwen, 't zy die alleen in hunnen oorsprong, 't zy ook in hunnen verderen loop plaats hebbe, als ook de *caries* der wervelen word weggenomen:—

Ik

Ik beken, dat de werking der geneesmiddelen, daarom geene drangrede is tot omhelzing van een gevoel, vermits men deeze uit geen volmaakter Hypothese kan afleiden; dan daar hier zoo veele redenen te zamenloopen, en de werking der geneesmiddelen niet alleen tegen dezelve niet strydt, maar natuurlijk en eenvoudig er uit afgeleid kan worden, dan is dit gevoel, zo ik my niet bedrieg, niet onaanneemelyk.

Ten tweede: Offchoon ik in die gedagte ben, dat eene drukking en prikkeling van een eigenaartige, scherpe ziektestoffe op 't rugmerg en deszelfs zenuwen, vooral ter zitplaatze van dit ongemak, een der voornaamste oorzaaken van de bovengemelde toevallen schynt te zyn, geloof ik evenwel, dat men niet uit het oog moet verliezen eenige andere, zoms bykomende, oorzaaken, met de vorige zamenwerkende: Dus komt my de kromming der ruggraat zelve ook in aanmerking; Niet, dat ik in die gedagte ben, dat de wervelen, uitgeknaagd en verteerd zynde, zouden inzakken en het rugmerg dus plooiende drukken, want behalven dat de *processus obliqui*, waarin volgens getuigenis van den Heer POTT het beenbederf niet bespeurt is, dit beletten, zo zoude het met deeze lyders spoedig gedaan zyn: — Ik ben ook niet van gevoelen, dat de wervelen alleen door uitzetting

ting het rugmerg drukken; maar gesteld, dat dit ongemak de rugwervelen, in welke het voorwaar 't meest voorkomt, aandoed, zoo is 't zeker, dat, de lighamen derzelven weggeknaagd zynde, de ribben voorwaards gedrukt en de borst in een punt naar voren gestuurd word; de bovenste colom der minst beledigde of gezonde wervelen zakt voorwaards door 't missen van zyn *punctum fixum*; zy wyken dus *à perpendiculo*; de *processus spinosi* worden door de werking der aangehegte spieren buitenwaards getrokken, en of de onderste colom der wervelen, van 't verband met de lighamen der bovenste afgescheiden, niet te gelyk eenigzints agterwaards wyken, durf ik wel vermoeden maar niet bepalen: ——— wanneer wy nu dit nagaan, zo volgt volstrekt, dat de *medulla spinalis*, ontbloot van zyne gewone bindzelen, waardoor dezelfde met de holligheid der wervelen, 't welk in de rug al zeer naauw is, is vastgehegt, nu *a perpendiculo* moet afwyken en eene schuinse richting aanneemen, en dus eenigermate gespannen worden; ten minste zal de *medulla spinalis*, uithoofde van plaats verandering, op den rand van de eerste wervel der onderste colom, die door swelling eenigzints uitgezet is, en tegen het *pars spinosa* der bovenste zich drukken: ——— of indien dit niet aanneemelyk voorkomt, dan dunkt my, dat

dat de drukking der vettige spekstoffe, te gelyk met de ontbondene lighamen der rugwervelen in deeze stoffe gedeeltelyk nog te vinden, vooral niet moet voorbygezien worden.

Maar mogelyk wérpt men tegen, dat deeze kromming zoms zo aanmerkelyk niet is, dat men er dit toeval gedeeltelyk uit zoude kunnen afleiden; en dat in anderen, welker ruggraat zeer aanmerkelyk gekromd is, evenwel dikwerf geene kenmerken van drukking des rugmergs zich voordoen? — deeze tegenwerpingen schynen gewigtig; dan wat de eerste aanbelangt; zo moet men geenzints uit het oog verliezen, dat ik deeze drukking van de *medulla spinalis* niet stelle altyd plaats te hebben, maar alleen in die, welker ruggraat zeer aanmerkelyk gekromt is, in aanmerking komt, en er behalve deeze oorzaak nog vele andere medewerken; en de werking der ziektestoffe voldoet mogelyk alleen, of de uitzetting van de lighamen der wervelen, die in den aanvang van dit ongemak voor de *caries* derzelven, door den toevloed der ziektestoffe veroorzaakt word (*). —

Wat

(*) De vraag en het antwoord van den Heer Du Pui, l. c. p. 58. zoude; een weinig veranderd, hier kunnen gedaan worden: — *Brengt de kromte der ruggraat, offchoon die niet zeer groot is, zoms door druk-*

Wat de tweede tegenwerping belangt; deeze bewyst slechts, dat de drukking door kromming niet altyd de oorzaak van dit toeval is, dan hieruit volgt geenzints, dat zy het nimmer is. — Dageelyks bewonderen wy de werkingen der Natuur in 't voorkomen van toevallen, die wy onvermydelyk te gemoet zagen!

Ten derde: Schynt eene ontaarting des rugmergs en van de oorsprong der zenuwen mogelyk niet ten onrechte tot de oorzaken gebragt te worden, vooral wanneer dit ongemak in 't laatste tydperk zynde, eene *paralyfis* der onderste ledematen te verwagten is.

Indien men tot dit alles voege, 't geen aangaande de prikkelbaarheid en werkende elasticiteit gezegd is, 't welk vooral niet moet voorby gezien worden, schynt het my toe, dit toeval eeuigzints nader toegeligt te zyn.

Maar, wat de *convulsio* of *paralyfis* der sluitspieren van de Blaas en den Endeldarm belangt; men kan dit toeval eenvoudig dus verklaren: — De Blaas en Endeldarm ontvangen hunne zenuwen van de *Nervi intercostales, lumbares en sacrales*;

wan-
drukking der uitgezette wervelen de lamheid der beenen en andere toevallen voort? — dit schynt niet onwaarschynlyk.

wanneer nu door de eigenaartige scherpe ziekte
 stoffe deeze zenuwen geprikkeld worden, dan volgt
 er een kramp of stuipagtige zamentrekking van die
 deelen, welke van deeze zenuwen hunne takken
 ontvangen, hiervandaan dat onaangenaam gevoel
 of pyn op den hartkolk, walging, braaken, op-
 stopping van *faeces* en *urin*; zoude de verwyde-
 ring van den oogappel, die ik vermoede veroor-
 zaak te worden door wurmen, die in 't darmca-
 naal der scrophuleuze lyderen meestal huisvesten,
 by sommigen alleen van de aandoening van den
nervus intercostalis door de ziektestoffe moeten af-
 geleid worden? Maar, worden deeze zenuwen
 gedrukt, gelyk dit plaats heeft in de *nervus in-
 tercostalis* of liever in die takken der *nervi dor-
 sales*, die de *ganglia intercostalia* vormen, alwaar
 deeze zenuw gedurig nieuwe beginzelen neemt,
 dan word, behalven de beledigde eetlust, spys-
 verteering walging enz., ook de werking der sluit-
 spieren opgehouden, waardoor *faeces* en *urin* onwil-
 lig den lyder afvloeien: — Zoude dit gevoelen
 niet eenigzints nader bevestigd worden, indien
 men overweegt, dat juist dan de *convulsio* deezer
 sluitspieren word waargenomen, wanneer pyn in
 den ruggraat en onderste ledematen, onwillige
 erectien by mannen het vermogen der prikkelende
 stoffe aantoon; en dat, wanneer 't zy door meer-
 der

der toevloed van deeze stoffe het rugmerg en zenuwen gedrukt worden; wanneer in de onderste ledematen niet die pijn en stuipagtige zamentrekkingen bespeurt worden, en in mannen de roede onvermogen word om zich op te richten, alsdan *faeces* en *urin* onwillig geloosd worden.

Dit zy genoeg gezegd aangaande den loop en toevallen van dit ongemak: laat ons tot de geneezing van 't zelve toetreden.

§. 5.

Hoe moet men het Been en Spekgezwel

trachten te geneezen?

Wy verdeelen dit stuk in twee deelen, dat der *voorbehoeding* en dat der *geneezing*.

Wat de voorbehoedende of afweerende geneeswyze belangt, deeze bepaalt zich alleen tot de inwendige oorzaken, daar de uitwendige zoms onvoorziens, door kneuzingen, slaan, stooten, vallen, of verrekken veroorzaakt en niet zo ligt door den Geneesheer voorgekomen kunnen worden: Maar vermits de ondervinding leert, dat kwaadsappige, scrophuleuze en venerische, of tot de erfelijke ziekte neigende gestellen zeer ligt aanleiding geeven tot dit gebrek, byzonder het scrophu-

D

leest

leuze, zo behoorde men reeds vroeg tegen 't zelve te waaken; en, daar deze scrophuleuze kwaadsappigheid onder den gemeenen man zeer veel heerscht en ook onder dezelve het Been en Spekgezwel 't meest voorkomt, behoorde men vooral zorge te dragen, dat dit ongemak in zynen verderen loop gestuit en voorgekomen wierd; hiertoe behoorde men het kwade, taije, moeilijk te verteeren en dikwerf onryp voedsel hun te onthouden, waaruit een slegt, raauw chyl, verstoppingen, kwaadsappigheid en scrophuli voortspuiten: De Geneesheeren, aan welker zorge deze lieden zyn aanbevolen, behoorden de kwaadsappigheid door zuivering der eerste wegen in deszelfs beginzelen tegen te gaan, daarna door bekwame middelen de vochten trachten te verbeeteren, na alvorens de verstoppingen, de oorzaak of uitwerking der kwaadsappigheid, ontbonden en uit den weg geruimd te hebben en dan door behoorlyk voedsel en gepaste middelen het lighaam versterken.

Maar zyn door eenig uitwendig geweld de beenvezelen mogelyk van den anderen gescheiden, of 't kraakbeen of de banden beledigd, en word dit door eene zwelling, spanning en pyn gevolgd, dan kan men ter voorkoming van het Been en Spekgezwel volgens den Heer *Hermann* dus te werk gaan.

De

De lyder moet het lighaam en beledigde deel
 teer stil houden, men moet hem eene goede le-
 vensreegeling voorschryven, op dat het uitgestor-
 te vocht opgeslorpt en de vaste deelen wederom
 samengetrokken worden en zich vereenigen, hier-
 toe pryst Hy ook de zwagteling aan. — Men
 moet hem in en uitwendig versterkende middelen
 geeven, die in den beginnen zelfs geenzints moe-
 ten verzuimd worden. Met veel voordeel wryft
 men het deel met ruwe lappen, en legt op 't zelve
 ontbindende en verdryvende stovingen en pappen,
 de koorstbast en staalmiddelen zyn in dit geval
 zeer aan te pryzen. Men moet het lighaam altyd
 openhouden; dunne gemakkelyk te verteeren spy-
 zen geeven; verdunnende vöchten, vooral melk
 en deszelfs wey, als ook soepen met ontbindende
 kruiden gekookt, doen drinken; om dus te zien
 of door de opslurpende vaatjes de uitgestorte stoffe
 weder in den omloop der vöchten mogte opgeno-
 men worden.

Dan deeze wyze van behandelen verdiend eeni-
 ge nadere overweging: — zy komt my voor
 't grootste gedeelte juist en nuttig voor; het is
 evenwel bezwaarlyk overeen te brengen, hoe uit
 en inwendig versterkende middelen in dit tydperk
 der ziekte te stude komen? — De indica-
 tie is in een zwelling, veroorzaakt door inwen-

dig geweld, waardoor het been of deszelfs deelen beledigd is, te bewerken, dat de uitgestorte vochten verdund en opgenomen worden ter voorkoming van het Been en Spekgezwel: Dat eene goede levensreegeling, rust, stovingen, en pappen ter ontbinding en verdryving der uitgestorte vochten worden aangepreezen, komt zeer nuttig voor; maar daar de *diagnos* der zwellingen, vooral in den beginne, zeer duister is, en er geen gewag word gemaakt van eenen lyder, wiens gebrek aan krachten de opneeming der vochten door de vaatjes verhinderd, schynen de versterkende middelen, zo in als uitwendige, eener te zullen schaden, dan voordeelig te zyn, of indien men deeze wilde aanwenden, zal 't gebruik der ontbindende vruchteloos en overtollig zyn: — en daar de kneuzing der vaten, en niet eene *atonie*, of verzwakking uit eene inwendige oorzaak, de opslurping verhinderd, is er geene rede dit door versterkende middelen te willen verhelpen.

Maar, indien men bespeurd, dat niet tegenstaande het gebruik deezer middelen het gezwel toeneemt, harder word en tekenen van een Been en Spekgezwel oplevert, moet men noch de verdryving noch de etterwording trachten te bewerken; het gezwel, indien dit mogelyk is, weg-

ncc-

neemen; maar is dit niet doenlyk, dan zegt de Heer Hermann dat met één woord geene middelen, hoe genaamd kunnen nut doen: De uitwendige versterkende middelen, waardoor de vaten zamengetrokken of gedrukt worden en dus een meerdere toevoer van vochten belet word, en de aanwas of toeneeming van 't gezwel kan voorgekomen worden, zyn deeze: *alcohol simplex*; *spiritus vini caphuratus*; *epithemata* uit bittere zamentrekkende, in roode wyn gekookte kruiden; gelyk ook in 't afkookzel van den koorst of wilgenbast gedoopte lappen op 't beleedigde deel aangelegd; wryving; de zwagteling; zoude ook wel het koude water hier van nut zyn?

Dan eene byzondere geneeswyze word er vercischt, wanneer de ruggraat is aangedaan: — ontdekt men hetzelve in zyne eerste beginzelen, dan kan zoms eene ontbindende geneeswyze, vooral in kropzweerige gestellen, voordeel aanbrengen, maar, indien men daarmede geene vorderingen maakt, moet men den tyd niet verspillen en de krachten des lyders door versterkende middelen pogen te behouden of opwekken om ware het mogelijk dit ongemak in zynen verdervelyken loop te stuiten. — Dan dit is zelden het geval, meestal ontdekt men het eerst, wanneer het zyne wortelen reeds dieper geschoten heeft; wanneer het

beenbederf dadelyk plaats heeft, het rugmerg begind aangedaan te worden, wanneer kortademigheid, moeijelykheid in 't gaan, of zo men zegt zwakheid der beenen, met eene algemeene traagheid, loomheid, ongefeldheid, alle teekenen van eene ondermyning des lighaams, daar zyn, en dan is 't noodzakelyk den ruggraat te bezigtigen, ter plaatze der kromming, hoe gering deeze ook zyn moge, etterdragten te maken, waartoe *setons* boven *fontanellen* verre te verkiezen zyn, deeze behoren eenen zeer langen tyd gedragen te worden.

— Inwendig word eene versterkende geneeswyze vereischt, waartoe behoren eene goede levensregeling, gemaklyk te verteeren, voedzame spyzen, vleesfoepen, versterkende niet zeer geestryke dranken; het gebruik der minerale wateren; de koortsbast die in zeer veele opzichten alhier voordeel is; dan of de staalmiddelen, vooral het staal zelve, aan deeze lyders met recht toegediend word, geeft eenige bedenking; 't gebrek aan beweging, de grote zwakheid schynen niet zeer gunstig voor derzelver gebruik. — De *Assa Fetida* kan en tot geneezing van het beenbederf en tot stilling der zenuw-aandoeningen met voordeel toegediend worden: — Intusschen behoren deeze lyders, zo veel in hun is, alle gemeeds bewegingen te vermyden; zich vervrolyken

en

en aan hunne herstelling niet wanhopen , die zy evenwel niet spoedig moeten verwagten.

Dit zy genoeg gezegd tot kennis en geneezing van het Been en Spek - gezwel : laat ons nu tot de derde of laatste afdeeling overgaan.

DERDE AFDEELING.

Ontleedkundige beschryving van een merkwaardig Been en Spekgezwel.

In den tyd myner Academische studien my met eenige myner vrienden in de Ontleedkunde willende oeffenen, bekwamen wy ten dien einde het lyk van een meisje van omtrend 3 a 4 jaren, dat ongemeen vermagerd was. Ter voldoening aan ons doelwit en ook om de oorzaak deezer magerheid en van den dood na te gaan, oordeelden wy noodig de ingewanden, die in de grootere holligheden liggen, zeer nauwkeurig te onderzoeken, byzonder van den buik en borstholte: Tot dit oogmerk de bekleedzelen, spieren, en het peritonæum doorgesneden hebbende, en de buikholligheid geopend zynde, vonden wy het *omentum* zeer mager en byna zonder vet, te samengetrokken; in het *intestinum jejunum* en *ileum* was eene *susceptio* of *kronkel*, die zeer aanmerkelyk was; voor 't overige waren alle de darmen zeer nauw en samengetrokken, vooral de *ventriculus* en het *duodenum*; de lever was kleiner dan gewoonlyk,

maar

maar met de *milt* gezond, de klieren van 't *mesenterium* waren zeer verhard.

Dan in de holligheid der borst vonden wy het *mediastinum anterius* gezond, maar de uitwendige oppervlakte der longen was met kleine, witte, etterhoudende puistjes of zweertjes voorzien: wanneer men de hand tusfchen de longen en het borstvlies aan beide zyden inbragt, bespeurde men, dat de longen in derzelver voorste gedeelte vry waren, maar met het agterste gedeelte aan het *pleura* vastgehegt waren door een soort van *cellulosa*; De long der rechter zyde was met deszelfs bovenste agterste gedeelte aan 't *mediastinum posterius* en met de bindzelen, waardoor de wervelen der rug bekleed zyn, zeer sterk vastgehegt: Maar, 't was niet alleen deeze aangroeiing en vasthegting der longen aan het borstvlies en rugwervelen die opmerking verdiende, te recht vermoeden wy een meer gewigtig gebrek alhier verholen te zyn, 't geen ook wierd bevestigd: want aan 't bovenste gedeelte van het *mediastinum posterius* ontdekten wy ter rechter zyde van de ruggraat een groot, zagt gezwel, 't welk met eenige stoffe scheen gevuld te zyn; — Het hart was, deszelfs meer dan gewone kleinheid uitgezonderd, gezond.

Dit zyn de voornaamste zaken, die zich voor-

deeden, zo lang de deelen in hunne natuurlyke ligging waren: — Tot nauwkeurig onderzoek van het verborgen gebrek, openden wy het gezwel in 't *mediastinum posterius*, en 't zelve van de stinkende etterstofte, waarmede het gevuld was, gereinigd hebbende, bleek het, dat de etterstofte in eene groote wyde holligheid, als in een vliezige zak, was beslooten.

Maar de longen, ter plaatze der aangroeiing aan de rugwervelen, afgescheiden en losgemaakt hebbende, en die naauwkeuriger onderzoekende, bespeurden wy, dat derzelver zelfstandigheid daar ter plaatze ontbonden en verteerd was, en dat aldaar eene opening zich voordeed, die in veele kleinere holligheden of *sinus*, die in de zelfstandigheid der longen, tot in de *bronchia* zelve steeds dieper indringende, eindigde: In deeze holligheden der long vonden wy eene gelykzoortige stofte, als in 't *mediastinum posterius*, waaruit hetzelfde waarschynlyk was voortgesproten: — de *oesophagus* en *aspera arteria* waren ook min of meer door deeze vuile etterstofte aangedaan en gedeeltelyk verhard; de *glandula bronchiales* en de *thymus* waren met byna alle de klieren des ligchaams zeer verhard en gezwollen en zommigen derzelver als versteend.

Dan, niet alleen, dat de ingewanden der borst
wa-

waren aangedaan, maar het beenig zamenftel der rugwervelen zelve had veel geleden: wy bemerkten dit na de uitneeming dier ingewanden; want aan 't voorfte gedeelte der ruggraat deden zich twee groote, veerkragtige gezwellen op, die geene overblyfzelen van de indrukking der vingeren behielden: Een derzelver was aan 't bovenfte gedeelte der rugwervelen tufchen den eerften en derden rugwervel; het ander tufchen den derden en feden derzelven gelegen: Deeze gezwellen geopend zynde, ontdekten wy in het onderfte, tufchen den 3den en 6den rugwervel, dat de *apparatus ligamentaris*, die de rugwervelen bedekt en t'zamenvoegd, zeer los met dezelve was vereenigt en zeer gemakkelyk kon worden afgefcheiden, en deeze maakte eene ruime holligheid, die eene taaije, fmeerige, uit 't wit geelkleurige, fpekagtige ftoffe, tufchen beenaartige zamen-groeyzelen of punten verfpread, bevattede, waardoor deeze holligheid byna geheel vervuld wierd: — wy merkte in dezelve aan:

1. Dat de lighamen der 4de en 5de rugwervel van de anderen gefcheiden en door *caries* byna verteerd waren, tufchen deeze fpek-ftoffe zich verbergende.

2. Dat de zogenaamde *lamina intervertebrales cartilagineae* tufchen den 3den en 4den, 4den en 5den,

5den, 5den en 6den rugwervel liggende, en derzelver lighamen in den natuurlyken staat t'zamenvoegende, geheel verteerd waren.

3. Dat wy, na uitneeming van de lighamen der aangedane rugwervelen, en na de holligheid van deszelfs bevatte stoffe gezuiverd te hebben, de holligheid der rugwervelen, *specus vertebrarum* zeer verwyderd, en de omliggende deelen zeer ontaart vonden, zo dat in het overige beenige gedeelte der wervelen het lancet zonder moeite door-drong.

4. Dat de 3de en 6de rugwervelen volmaakt van alle beenbederf bevryd en gezond waren.

5. Het rugmerg vonden wy zeer week, wateragtig en ontbonden gelyk ook den oorsprong der zenuwen.

6. Het lyk omgekeerd zynde ontdekten wy ter plaatze van het gezwel eene kromming der ruggraat, die men *curvatura* noemt, en ter zyde derzelve eene tweede uitzetting, die door afwyking der 4de, 5de en 6de rib, uit derzelver natuurlyke plaats, veroorzaakt was.

In 't bovenste gezwel was de *apparatus ligamentaris* van den 2den rugwervel los; de stoffe, in dit gezwel bevat, was dikker, taijer en smeeriger; het lighaam van den 2den rugwervel was wel door *caries* aangedaan, maar niet zo vry en los
in

in de spekagtige stoffe hangende; het lighaam der eerste rugwervel was een weinig gecarieerd; het gezwel zelve meer uitgezet en veerkragtig.

De hals en lenden wervelen waren onbeschaadigd; de eerste evenwel van den hals was door beenbederf aangedaan, vooral aan de rechter zyde: dus was ook de *condylus ossis occipitis* van dezelfde zyde, en de *processus basilaris* van dat been gecarieerd: — De beide slaapbeenderen waren boven 't manwyze uitsteekzel in het schubagtige deel, *pars squamosa*, door *caries* aangetast; de etter was op alle deeze plaatzen dun en met bloed vermengd.

Dit was het geen wy in dit lyk gevonden en aangemerkt hadden, en dat my voorkwam nuttig te zyn myne kunstgenooten medetedeelen, te meer daar een ontleedkundig onderzoek my, en anderen heeft geleerd, dat deeze ziekte der rugwervelen meenigwerf plaats heeft, en thans meer word waargenomen; en in die gevallen, waarin de bovengemelde eigenzoortige toevallen zich voordoen, meestal, zo niet altyd, plaats heeft.

M E R K-

MERKWAARDIG GEVAL
VAN EENE
VERSTYVING
DER
ONDERSTE LEDEMATEN.

Een jongeling oud omtrent 15 jaren, uit gezonde ouden geboren, was van zynen jeugd af aan zwak, traag, lusteloos, en zonder eenige begeerte tot speelen of vermaken aan die leeftijd eigen: zyne ouden bespeurden reeds in zyn 3 of 4de jaar eene geringe kromming der ruggraat, en eene traagheid of onwilligheid in 't lopen; het welk allengs toenam, zo dat hy meenigwerf struikelde, en ten laatste byna niet meer konde staan, en zeer moeijelyk, ondersteund zynde, konde gaan, waardoor hy of zat, of lag; dit toeval was dus verre zeer wisselvallig, dan eens was de lyder beter, dan wederom erger. — Dus leefde deeze ongelukkige met afwisseling van toevallen, toene-
men-

mende kromming der ruggraat , waardoor zyn hoofd voorwaards helde , tot op zyn 14de jaar. — In 't welke hy zich met den rechter klomp zeer sterk tegen het agterste gedeelte des binnenste , enklaauw des linker beens stiet , de huid kwetste en de deelen kneusde ; de ouders wenden hunne bekwaamheid aan ter geneezing van deeze belediging , dan de toenemende ontsteeking deed hun grooter onheilen duchten , weshalven zy tot eenen Heelmeester hunnen toevlucht naamen. — Deeze bragt de wond tot den etterdragt , waardoor geduurende 10 weeken zeer veel etterstofte ontlast wierd en de lyder aanmerkelyke verlichting bespeurde : Dan de Heelmeester wierd door de ouders verplicht de geneezing van deeze belediging te bevorderen.

Dus schéén deezen jongeling hersteld — maar na weinige maanden begon de lyder wederom te klagen over moeite in 't lopen ; dit nam hand over hand toe , zo dat hy niet meer staan konde , zyne beenen zich dikwerf overkruisten , en 't was hem niet mogelyk te gaan , waardoor hy menigmaal struikelde. — De toestand des lyders vorderde nu de hulp van eenen Geneesheer , deeze , de ziekte volstrekt niet kennende , gebied eene aderlating en flappe levensregeling met eene gelykzoortige geneeswyze ; De lyder word dagelijks

lyks erger; De onderste ledematen worden onbeweegelyk; verstyven; zyn gevoelloos; koud; gelyk ook de buik tot aan de borst; de eetlust verminderde., met walging en een gevoel van drukking op den maag; de lyder was benauwd en kortademig, 't welk, hoe meer de kromming vermeederde en 't hoofd voorwaards helde, des te meer toenam. — Hy gevoelde in den rug, ter plaatze der kromming, eene onaangename, pynlyke gewaarwording, die hem in 't diepste der ruggraat zoms onverdragelyk was, en waardoor hy dan meer benauwd wierd: — Zomtyds was deeze pyn als circulerende en van buiten binnenwaards; dan eens prikkelende; dan wederom knagende, en zoms als van wurmpjes door den rug kruipende; de lyder was koortzig. — De *faeces* en *urin* vloeiden onwillig af. — De Geneesheer oordeelde de hulp van eenen Heelmeester nodig, deeze stelde voor den lyder, volgens de behandeling van den Heer *Pott*, twee etterdragten ter zyden van de kromming, die tuschen de hals en rugwervelen was, en waarin drie wervelen begreepen waren, aanteleggen, dit geschiede in 't begin van den jare 1787. — Door deeze etterdragten wierd veel etter geloosd en de lyder bespeurde een merkbare verlichting der toevallen; de *faeces* en *urin* vloeiden niet meer on-

onwillig af, hy kreeg ook zyn gevoel en de natuurlyke warmte in de onderste ledematen weder, en dus was dit ongemak dragelyk geworden en zoude buiten allen twyfel door deezen Heelmeester geneezen zyn geworden, dan de pynlyke aandoening en drukking der in deeze etterdragten geplaatste erweten konde de lyder niet langer dulden, weshalven de Heelmeester verplicht wierd dezelve te geneezen. — Deze vertrok eenigen tyd daarna uit Utrecht en dus was deezen lyder, die ook door zynen Geneesheer verlaten wierd, aan zyn lot overgelaten.

In 't begin van de maand October bezichtigde ik met mynen zeer geachten vriend, den Heere G. Greeve, *Med. Doctor en Lector in de Ontleed en Heelkunde te Utrecht*, deezen lyder, wy bevonden de toevallen dragelyk; evenwel was de verstyving der onderste ledematen aanmerkelyk, en hy konde de *faeces* en *urin* niet ten allen tyde inhouden, maar vloeyde dikwerf onwillig af. —

De 12. van dezelfde maand vond ik de kromming der ruggraat meerder. — Dan de onderste ledematen waren minder styf; de spieren slapper; en de teenen der voeten natuurlyk regt, maar hy konde dezelve niet willekeurig bewegen, en hy bespeurde dikwerf stuipagtige bewegingen in dezelve, voor al in den duim of grootsten

E

teen.

teen. — Nu hield hy *faeces* en *urin* in — de ademhaling was angstig en moeijelyk — hy had veele etterfluimen met hoesten geloosd — dan nu klaagde hy over een pynlyk gevoel, 't welk hy zints eenige dagen op nieuw bespeurd had, in 't onderste gedeelte des schouderblads en verder opwaards naar den schouder, in den opperarm, tot aan den voorarm. — Deze gewaarwording was zeer onaangenaam, gelyk als van een kruipenden, knagenden worm; dit wierd aan den avond erger, vooral in den rechter arm. — De bovenste ledematen waren koud; het lighaam beevende; de pols snel en ongelyk; de oogen ingevallen.

Den 20sten vond ik den lyder in denzelfden toestand, de pyn in de bovenste ledematen byna onverdragelyk.

Den 24sten waren de toevallen dezelfde, de kromming meerder; de pyn niet minder; de pols koortzig; de ademhaling moeijelyk — hij rachelde veele etterfluimen op zonder merkbare verlichting — de verstyving der onderste ledematen was meerder en de lyder klaagde over eene groote koude in de ledematen.

Den 28sten vond ik het alles in denzelfden staat — de lyder klaagde over eene onmagt in 't bewegen der armen; hy deed my de rechterhand zien,

zien, wiens vingeren ik gebogen vond en hij konde dezelve byna niet bewegen; Hy zeide my, dit reeds geduurende de onmagt der onderste ledematen gehad te hebben, dan dat dit afwisfelde en door de etterdragten merkbaar was verminderd. — Dan, dat hy lang voor deeze staat derzelven eene beeving in deeze ledematen bespeurd had.

Daarna bezocht ik deezen lyder van tyd tot tyd en vond hem dan eens in gunstiger, dan eens in minder gunstige omstandigheden. — De staat der bovenste ledematen was vooral wisselvallig, ik heb dezelve evenwel nimmer geheel verstyfd gezien. — De onderste ledematen heb ik dikwerf in den hoogsten graad van verstyving en gevoelloosheid gevonden; De *faces* en *urin* vloeiden dan eens onwillig af, dan wederom niet. — Dikwerf ontlaste hy zeer veele etterfluimen en men vond in de *urin* zoms een etteragtig zetzelsel. — Dus leefde deeze ellendigen lyder tot aan het einde van den jaare 1788., wanneer hij door eene *urina critica purulenta* van alle deeze toevallen volmaakt hersteld is, zo dat ik hem dikwerf op den straat heb zien lopen, en speelen zonder eenige ondersteuning. — Alleenlyk heeft hy de scheeven hals en kromming der ruggraat overgehouden, maar leeft, voor zo ver my bewust is, dusverre gezond. — Het moet met

recht een ieder, wien dit geval bekend is, verontwaardigen, dat bovengemelde Heelmeeſter, deeze geneezing, door de Natuur zonder eenig behulp der konſt, ruim anderhalf jaar na 't aanleggen der etterdragten, te weeggebragt, als door hem volbragt, in zeker publicq tydſchrift heeft kunnen goedyinden mede te deelen! —

E T N D

